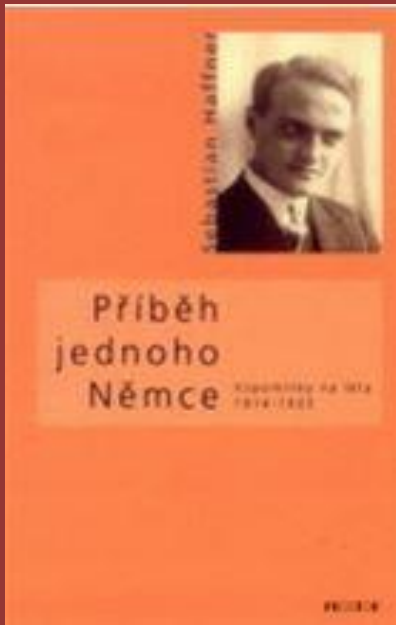


V roku 2018 si pripomíname 80. výročie ríšskeho pogromu, ku ktorému došlo v noci z 9. na 10. novembra, a ktorý je známy pod eufemistickým názvom „Krišťáľová noc“. Taktiež uplynie 85 rokov od 10. mája 1933, dňa, kedy v Berlíne a neskôr aj v iných mestách Nemecka došlo k masovému páleniu kníh. V Mainzi to bol 23. jún. Akú úlohu politicko-literárny kabaret v rokoch nacistickej krutovlády napriek situácii zohrával, opisuje Sebastian Haffner vo svojich posmrtno vydaných memoároch: „Príbeh jedného Nemca“:



Samozrejme to veľmi nesvedčí v náš prospech, že sme si so strachom zo smrti a pocitom byť vydaný napospas nevedeli počítať nič iné ako ich čo najlepšie odignorovať a nenechať si pokaziť vlastný špás. Myslím, že tak pred sto rokmi by sa mladí ľudia boli zachovali inak –aspoň by si z toho urobili veľkolepú ľúbostnú noc okorenenú nebezpečenstvom a beznádejou. Nám ani nenapadlo urobiť z toho niečo mimoriadne, my sme si zašli do kabaretu, veď nám v tom ani nikto nebránil. Jednak preto, lebo by sme tam šli tak či tak, a jednak preto, aby sme na tie nepríjemné veci museli myslieť čo najmenej. Možno to všetko pôsobí chladnokrvným a odhodlaným dojmom, ale je to skôr znamením akéhosi citového slaboštvá a toho, že sme situáciu nezvládali, ani len čo sa týka utrpenia. Je to, ak si to dovoľím takto zovšeobecniť, vôbec jedna z najhrozivejších črt nového nemeckého diania, že k jeho zločinom chýbajú páchatelia, k jeho utrpeniu trpitelia, že sa všetko deje takpovediac v polovičnej narkóze, iba s úbohými poľutovaniahodnými zvyškami citu za objektívne neslýchanou skutočnosťou, v ktorej sa z nespratníckej roztopaše páchajú vraždy, kde sebaponižovanie a morálna smrť klesli na úroveň nevýznamného rušivého incidentu, kde dokonca aj fyzická smrť trpiacich neznamená viac ako „mať smolu.“

Tento deň nám však našu indolenciu odplatil nadmieru, náhoda nás zaviedla rovno do Katakomy, a bol to druhý najpozoruhodnejší zážitok večera. Dostali sme sa na jediné verejné miesto v Nemecku, kde sa svojským spôsobom protestovalo - odvážne, vtipne a elegantne. Predpoludním som videl, ako Pruský najvyšší súd so stáročnou tradíciou pred nacistami neslávne strokotal. Večer som videl, ako hŕstka malých berlínskych kabaretných hercov bez akejkoľvek tradície túto stratenú česť znamenitým spôsobom a s bravúrou zachránila. Najvyšší súd padol. Katakomba zostala stáť.



Muž, ktorý tu svoju hereckú čatu doviedol k víťazstvu - lebo zachovať si zoči-voči vražednej veľmoci akúkoľvek pevnú pozíciu a postoj je určitým druhom víťazstva - bol Werner Finck, a tento malý konferenciér má bezpochyby svoje miesto v dejinách Tretej ríše - jedno z mála čestných miest, o ktorých vôbec môže byť reč.

Nevyzeral ako hrdina, a keď sa ním nakoniec takmer stal, bolo to viac-menej proti jeho vôli. Nebol to herec-revolucionár, ani uštipačný posmeškár či David s prakom. Neškodný a prívetivý človek z hĺbky srdca. Mal jemný humor, ktorý oslovoval ľahkosťou a pôvabom. Jeho hlavným nástrojom bola dvojznačnosť a slovné hračky, vypracoval sa v nich na virtuóza. Vynašiel to, čo sa nazývalo „skrytá pointa“ - a prirodzene bolo len dobre, keď svoje pointy skrýval čo najdlhšie. Svoje zmyšľanie ale neskrýval.

Zostal útočiskom dobráckosti a vlúdnosti v krajine, ktorá práve tieto kvality kynožila. A v tejto dobráckosti a vlúdnosti tkvela ako skrytá pointa naozajstná a neoblomná odvaha. Odvaha hovoriť o nacistoch a o tom, čo sa naozaj deje - uprostred Nemecka. V jeho programoch bola reč o koncentračných táborech, domových prehliadkach, všadeprítomnom strachu i kolektívnej lži; jeho výsmech mal navyiac niečo nevysloviteľne tiché, žalostivé a zarmucujúce; ale aj neobvyklú silu útechy.

Tento 31. marec 1933 bol snáď jeho najvýznamnejším večerom. Publikum bolo plné ľudí, ktorí na druhý deň stáli pred otvorenou priepaťou. Finck ich rozosmial, ako som ešte nikdy nijaké publikum nepočul smiať sa. Bol to patetický smiech, smiech práve narodeného vzdoru, ktorý zanechal za sebou omráčenie a zúfalstvo. Nebezpečenstvo pomáhalo tento smiech živiť – nebol to vari zázrak, že sem už dávno nevnikli jednotky SA a nezatkli všetkých prítomných? Pravdepodobne by sme sa v ten večer boli smiali ešte aj v policajnom aute.

Spôsobom takmer neskutočným sme sa nadniesli nad nebezpečenstvo a strach.

